

อะไรคือจิต

ก่อนที่จะศึกษาวิเคราะห์ความคิดของรัสเซลล์ในเรื่องจิต ผู้เขียนใคร่ให้เห็นสิ่งที่น่า
สังเกตในความคิดของรัสเซลล์ไว้สักเล็กน้อย เพื่อเป็นมรรตฐานในการวิเคราะห์และเป็นสิ่งที่
มีความสำคัญมากในการดำเนินการวิเคราะห์ตลอดชีวิตของรัสเซลล์ เขากล่าวถึงเรื่องของ
ปรัชญาว่า

ปรัชญาแม้จะไม่สามารถให้คำตอบที่แท้จริงแก่เราได้ แต่ก็สามารถเสนอแนวคิดที่
เป็นไปไ้หลายทาง ซึ่งทำให้สติปัญญาของเรากว้างขวางออกไป แทนที่จะตกเป็น
ทาสของประเพณีนิยมแคบเพียงอย่างเดียว . . . ปรัชญาศึกษาโดยอิสระจากจุดหมาย
แคบๆ ส่วนตัว . . . ให้ความอยากรู้อย่างอิสระ คือไม่ตั้งเข็มไว้ล่วงหน้า
ผลออกมาจะต้องมีลักษณะ เช่นนั้น เช่นนี้ ตามความต้องการของตนเอง แต่ตรงกันข้าม
ต้องเตรียมพร้อมที่จะปรับตัว ให้เข้ากับลักษณะของความรู้ที่จะใดมา ¹

แม้รัสเซลล์คิดว่า การตั้งจุดหมายปรัชญาไว้ก่อนเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง แต่ปรากฏว่ารัสเซลล์
ได้ให้จุดหมายของปรัชญาไปในทางสร้างเอกภาพตั้งแต่เริ่มต้นเสียแล้ว โดยกล่าวว่า "ปรัชญา
ก็เหมือนกับวิชาการอื่นๆ คือมุ่งหาความรู้เป็นสำคัญ ความรู้ของปรัชญาก็คือ ความพยายาม
สร้างเอกภาพและระบบประสานให้แก่วิชาการอื่นๆ " ² ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ความคิดเรื่องจุด
หมายของปรัชญาเช่นนี้ เป็นความเห็นส่วนตัวมากกว่า และสำหรับผู้เขียนเองไม่เห็นความจำ
เป็นเลยว่า ปรัชญาจะต้องสร้างเอกภาพเสมอไป เพราะว่าถ้าจำกัดจุดหมายเช่นนี้แล้ว ก็
จะขัดกับความเห็นที่ว่า ปรัชญาทำให้สติปัญญาของเรากว้างขวางออกไป และ การศึกษาปรัชญา

¹ เบอทรันด์ รัสเซลล์, ปัญหาปรัชญา, แปลโดย อิศริ บุญเจือ (กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, พ.ศ. 2520), หน้า 154 - 155 .

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 151 .

จะต้องไม่ตั้งเข็มไว้วงหน้าว่าผลออกมาจะต้องมีลักษณะ เช่นนั้น เช่นนี้ตามความต้องการของคน

อย่างไรก็ตาม ในการปฏิบัติ แม้เขาจะพยายามสร้างเอกภาพให้กับวิชา ฟิสิกส์ และ จิตวิทยา เขาก็ได้แสดงให้เห็นว่า เขาพร้อมที่จะปรับตัวให้เข้ากับลักษณะของความรู้ ที่จะ ใ้คนอยู่เสมอ ซึ่งเราจะได้เห็นต่อไป แต่สำหรับบทนี้จะศึกษาความคิดโดยทั่วไปของเขา ว่า อะไรคือจิต จากหนังสือ การวิเคราะห์จิต ของเขาเสียก่อน พอเป็นสิ่งเขาว่า สิ่งที่ทำให้เราทั่วไปคิดกันว่าจิตมีอยู่ เช่น นิสัย การจำ ความเชื่อ การคิด ความปรารถนา ความตั้งใจ และ อารมณ์ เหล่านี้ รัสเชลลิกว่า ที่จริงแล้วไม่ใช่จิตหรือที่เรียกว่าสัมภัตยธรรม (mind or consciousness) เป็นตัวพื้นฐานอยู่เลย (รัสเชลลิกปฏิเสธจิตในฐานะเป็นสาร) เมื่อ วิเคราะห์สิ่งเหล่านี้แล้วจะพบว่ามันมีอะไรอื่นเลยเป็นแต่ นิสัย (และจินตภาพ) และรัสเชลลิก พยายามจะใช้ นิสัยนี้เองเป็นสะพานเชื่อมฟิสิกส์กับจิตวิทยา ถึงแม้จะได้อธิบายต่อไป

นิสัย (sensations)

ในที่นี้เขียนขอลงรวมถึง นิสัย สัญชาตญาณ และ จินตภาพ (เพราะรัสเชลลิก ว่าเป็นว่า สัญชาตญาณ และ จินตภาพ เกิดเนื่องมาจากนิสัย และ เพื่อเป็นการสะดวกที่จะเปรียบเทียบ ความ เหมือนและความแตกต่างของมันกับโลกวัตถุและเห็นชัดยิ่งขึ้น) ซึ่งนับว่าเป็นตัวจักรที่สำคัญอันเป็น ปัญหาที่ผู้เขียนจะได้อธิบายในบทต่อไป ซึ่งปัญหานี้ก็คือ เรามีนิสัยกับอะไร ? สิ่งที่เรา มี นิสัยด้วยกันมีอยู่จริงโดยตัวเองหรือว่าอยู่ในจิต ? โดยทั่วไป เรารู้ว่ามี วัตถุ คือสิ่งที่เรามี นิสัยนั้นอยู่จริง ๆ ต่างหากจาก จิต ซึ่งเป็นผู้มีนิสัยนั้น เช่น ในการเห็น เรามักคิดว่า " ฉัน เห็นโต๊ะ " หรือ " ฉันเห็นพัดลม " โต๊ะ หรือ พัดลม เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่อยู่ต่างหากจาก จิต (ผู้ เห็น) โต๊ะ หรือ พัดลม เป็นตัวสาเหตุที่ทำให้เราเห็นมัน เกิดเป็นทรรศนะทวินิยมขึ้นอันเป็น ทรรศนะที่รัสเชลลิกไม่เห็นด้วย เขารู้ว่า ที่จริงแล้ว ไม่มีสิ่งที่เรียกว่า วัตถุ เช่นนั้นเพราะฉะนั้น ต่อไปนี้ เราจะพิจารณาความคิดของรัสเชลลิกเกี่ยวกับเรื่องของ วัตถุ เสียก่อน

รัสเชลลิกไม่ยอมรับว่า วัตถุ เป็นตัว สาเหตุ โดยอ้างว่า วิทยาศาสตร์แนวใหม่ ได้ แสดงให้เห็นแล้วว่ากฎของการเป็นสาเหตุนั้นผิดพลากได้ และได้เปลี่ยนมาใ้กฎแห่งการเปลี่ยนแปลงแทน เพราะทุกสิ่งในธรรมชาติ อยู่ในสถานะเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา ด้วย

เหตุนี้ เขาจึงคิดว่า "เหตุการณ์หนึ่งนั้น ที่จริงมันก็คือกระบวนการหนึ่งนั่นเอง" ³ เพราะฉะนั้น การที่จะชี้เฉพาะลงไปว่า สิ่งนี้ เป็น ตัวสาเหตุ (ซึ่งหมายความว่า จะต้องเป็นตัวนำที่ไม่เปลี่ยนแปลงจริงๆ) จะชี้เฉพาะลงไปก็ยากเมื่อยามปฏิวัติจริง เพราะเหตุอย่างหนึ่ง อาจมีเหตุอีก อย่างหนึ่งมาแทรกก็ได้ ทำให้กำหนดได้ยากกว่าอะไรเป็นตัวสาเหตุที่แท้จริง อะไรเป็นตัวแทรก ซ้อนมากับ ตัวสาเหตุ รัสเซลล์ยกตัวอย่างเช่น เสียงหวูดของโรงงานตอนเที่ยงทำให้คนงาน หยุดพัก แต่ว่าที่จริงตอนเที่ยงวันนั้น ก็มีเสียงหวูดของโรงงานอื่น ซึ่งเราอาจถือว่าเป็นตัว สาเหตุควบก็ได้ ข้อนี้เองที่อาจทำให้เราหาตัวสาเหตุผิดไปได้

นอกจากการเป็นสาเหตุแล้ว แม้แต่ตัว วัตถุ เอง ก็ไม่ใช่เป็นเพียงสิ่งเดียว ที่มีอยู่ (คือไม่ใช่ a particular) แต่วัตถุนั้นหนึ่งนั้น เป็นระบบของสิ่งหลายสิ่ง (a system of particulars) เช่น เมื่อคนเห็นโต๊ะตัวเดียวกันในเวลาเดียวกัน คนเหล่านั้นจะเห็น สิ่งที่แตกต่างกันออกไป เพราะคนหลายคนจะมองโต๊ะนั้นจากตำแหน่งเดียวกันในเวลาเดียวกัน ย่อมไม่ได้ ฉะนั้น โต๊ะ ต้องเป็นกลางๆระหว่างตำแหน่งที่ต่างๆกัน และเราจะถือว่า โต๊ะเป็น สาเหตุที่ทำให้ปรากฏการณ์ต่างๆเกิดกับผู้ที่ตำแหน่งต่างๆกันนั้นย่อมไม่ได้ เนื่องจากว่าตัวสา- เหตุนั้น เราอาจสัมผัสพบได้ และอีกประการหนึ่ง เราจะอนุมานถึงการมีอยู่ของโต๊ะได้อย่างไร ในเมื่อ โต๊ะ เป็นสิ่งที่สังเกตไม่ได้ สิ่งที่สังเกตได้มีแค่ปรากฏการณ์เท่านั้น (appearances) ⁴ ฉะนั้น แทนที่เราจะบอกว่ามี โต๊ะ อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ต่างๆ และ โต๊ะ เป็นสาเหตุที่ เราไม่รู้จักว่าธรรมชาติของมันเป็นอย่างไร เราควรจะพูดเสียใหม่ว่า โต๊ะ ที่แท้ก็คือกลุ่มของ ปรากฏการณ์ต่างๆ ซึ่งหมายรวมทั้งที่ปรากฏจริงๆ และที่อาจปรากฏขึ้นได้ (possible sensations or sensibilia) (ผู้เขียนขอให้สังเกตจุดนี้ไว้ เพื่อจะนำไปใช้ในการ วิเคราะห์ในบทวิเคราะห์ต่อไป) แต่ในการนิยามเช่นนั้น อาจทำให้เกิดปัญหาขึ้นมาอีกว่า

³ Bertrand Russell, The analysis of mind, (London: George Allen & Unwin, 1971) p. 94. (ภาคผนวก ก)

⁴ ในหลายๆแห่ง รัสเซลล์ใช้คำแตกต่างกันออกไป แต่ก็มักจะใช้ในความหมายเดียวกันคือ บางครั้งใช้ appearances, particulars หรือ aspects เช่น สีแดงเป็น 1 particular รูป □ เป็นอีก 1 particular เป็นต้น ไม่ใช่ โต๊ะ

ปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านั้นรวมกลุ่มกันอยู่ใต้อย่างไร ในเมื่อไม่ใต้อ่างว้า วัตถุ เกี่ยวกันเป็นที่มา ของปรากฏการณ์เหล่านั้น ปรากฏการณ์จะรวมกลุ่มกันโดยมีศูนย์กลางที่กลาง ปรากฏการณ์นั้นๆ มีอยู่ใต้อ่างเอง เพราะว่า

แม้ว่าเราจะพิจารณาเอาว่ามี "โต๊ะ" อยู่ก็ตาม ปรากฏการณ์ของ "โต๊ะ" ก็ยังรวม กลุ่มกัน โดยการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์เหล่านั้นกับเอง ไม่ใช่รวมกลุ่ม โดยไปสัมพันธ์กับ "โต๊ะ" เพราะว่า "โต๊ะ" เป็นเพียงสิ่งที่ไปจากการอนุมาน มา จากปรากฏการณ์เหล่านั้นเท่านั้น ⁵

ปัญหายังเกิดขึ้นอีกใต้อ่าง ในเมื่อปรากฏการณ์แต่ละปรากฏการณ์ไม่เหมือนกัน เช่นนี้ แล้ว สมมติว่า เราเห็นปรากฏการณ์หนึ่งคือรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เราจะทราบใต้อย่างไรว่าปรากฏ ภาณ์ที่เห็นนั้นเป็นส่วนหนึ่งของ "โต๊ะ" ตัวนี้หรือไม่ สำหรับคำตอบนี้คงใต้อ่างแล้ววว่า "โต๊ะ ตัวนี้" ไ้มาจากการรวมกลุ่มสัมพันธ์กันเองในระหว่างปรากฏการณ์ด้วยกัน เพราะฉะนั้น แม้ว ปรากฏการณ์ต่างๆ จะไม่เหมือนกันทีเดียว แต่ก็มีคล้ายกัน จนกระทั่งสามารถที่จะเรียก ใต้อ่าง คำเดียวกัน ทั้งนี้เป็นไปตามกฎที่ทางวิชาการทั่วไปยอมรับ คือ กฎทิวทัศน์ (laws of perspective) และกฎสหสัมพันธ์ (laws of correlation) รวมกับกฎพลวัต (laws of dynamics) เช่น เรามองเห็นปรากฏการณ์ที่เรียกใต้อ่างว่า ด้านข้างของโต๊ะ สมมติว่ารอบคานแล้ว ยังเหลือคานบนที่ตรงที่สุดที่เรายังไม่ใต้อ่างมอง ตามกฎทิวทัศน์เราก็สามารถ จะนึกถึงภาพของคานบนของโต๊ะนี้ใต้อ่างว่าปัดลักษณะเป็นอย่างไร นั่นคือรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า และเมื่อ เรามองจากคานบนลงมาถึงโต๊ะ (top view) เราเห็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เราก็ทราบใต้อ่างเห็น ใต้อ่างว่าเป็นปรากฏการณ์ของสิ่งที่เรียกว่า "โต๊ะตัวนี้" เมื่อเราเอื้อมมือไปจับตามที่ตาเราเห็นเรา ก็รู้ว่า เป็นโต๊ะตัวเดียวกับที่เราเห็นตามกฎสหสัมพันธ์ (ในที่นี้คือการที่ตามองเห็นสัมพันธ์กับการจับ) และเมื่อหลายวันผ่านไป สมมติว่าเป็นสี่ของโต๊ะอาจจะคล้าลง หรือปรากฏการณ์ที่เห็นว่าเป็น ซาโต๊ะ เบี้ยวไปอะไรทำนองนี้ เราก็คิดว่า โต๊ะตัวเดียวกันนั้นที่เปลี่ยนแปลงไปตามกฎพลวัต เป็นต้น

⁵ Russell, The Analysis of Mind, p. 98. (ภาคผนวก ก)

จากที่วิเคราะห์ในเรื่องวัตถุมาทั้งหมดนี้ จะมีความหมายว่า "ฉันเห็นโต๊ะ" หรือ การมีสำนึกรู้
นั้น ที่แท้แล้ว ก็คือปรากฏการณ์ต่างๆของวัตถุ จากตำแหน่งที่มีอวัยวะรับสัมผัส และ ระบบ
ประสาทเป็นตัวแทรกกลางระหว่างตำแหน่งนั้น กับ ปรากฏการณ์ เหมือนอย่างที่ต้องการโทรศัพท์
เป็นตัวกลางระหว่างจอร์จกับภรรยา กับ ดวงดาว ดังนั้นในความเป็นจริง สมองก็เทียบได้กับจอร์จ
ภรรยา ซึ่งรับสัมผัสต่างๆที่เข้ามาทางตัวกลาง เช่น คา หรือ ประสาททก เป็นต้น

เมื่อการวิเคราะห์มีผลปฏิเสธ วัตถุ เช่นนี้แล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นก็มีแต่ปรากฏการณ์เท่านั้น
นั่นคือ เมื่อไม่มี วัตถุ ที่ถูกรู้ ก็ย่อมไม่มี ฉัน ซึ่งเป็นบุรุษด้วย ถ้าอย่างนั้นแล้ว ทีวีภาพ คือ จิต
กับ วัตถุ นั้นจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ? รัสเชลตอบว่า การเกิดทีวีภาพนั้น เนื่องจากเราจัดกลุ่ม
ปรากฏการณ์ออกเป็น 2 วิธี คือ

วิธีแรก เป็นการรวมกลุ่มของปรากฏการณ์ต่างๆ จากตำแหน่งต่างๆ ที่หมายถึงไปยัง
วัตถุตามกฎที่คุ้นเคยอย่างเคียวก่อน แล้วจึงรวมเป็นลำดับของปรากฏการณ์ จากตำแหน่งต่างๆ
ตามกฎพลวัต เมื่อได้ปรากฏการณ์ทั้งหมดเป็นลำดับแล้ว ทำให้อนุমানไปถึง วัตถุ การรวมกลุ่ม
แบบนี้เป็นวิธีการทางฟิสิกส์ เป็นการรวมกลุ่มปรากฏการณ์ที่นำไปสู่การอ้างถึง วัตถุ

วิธีที่สอง รวมปรากฏการณ์ต่างๆที่ทำให้อนุमानไปถึงวัตถุหลายๆสิ่ง จากตำแหน่งเพียง
ตำแหน่งเดียว ซึ่งการรวมแบบนี้ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า a perspective และถ้าในกรณีนี้
ตำแหน่งนั้นเป็นสมองมนุษย์ ระยะที่ตัวทัศนนั้นก็จะ เป็นสำนึกรู้ของคนคนหนึ่ง การรวมกลุ่มแบบนี้
เป็นวิธีทางจิตวิทยา และจะเป็นการนำไปสู่การอ้างว่ามีจิต วิธีนี้อาจเรียกอย่างภาษาทั่วไปว่า
การสำรวจภายใน (introspection)

การอธิบายอย่างนี้ เป็นการประเมินขั้นแรกเท่านั้น ส่วนรายละเอียดบางประการ
มีเขียนจะนำไปวิเคราะห์ในบทหลัง วิธีการรวมกลุ่มปรากฏการณ์สองวิธีนี้ เป็นรากฐานสำคัญ
ที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่าง ฟิสิกส์ กับ จิตวิทยา คือฟิสิกส์จะสนใจในทุกๆปรากฏการณ์ซึ่ง
ที่ปรากฏขึ้นจริงๆ และที่อาจปรากฏขึ้นได้อีกด้วย เพื่อเป็นการได้ข้อมูลที่ของวัตถุ ในฐานะที่
เป็นหนึ่งหน่วยของความเป็นสาเหตุ (คือ โต๊ะ ไม่ใช่แก้วสาเหตุ แต่ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่
อนุमानไปถึงโต๊ะรวมกันเป็นหนึ่งหน่วย เป็นสาเหตุของการเห็น) ส่วนจิตวิทยานั้น สนใจแค่
เฉพาะปรากฏการณ์ที่เป็นจริง หรือที่เกิดขึ้นจริงๆเท่านั้น ส่วนธรรมชาติของรัสเชล ถ้าจะพูดกัน

ในลูกของตามเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น จะต้องพูดว่า "มีแต่ปรากฏการณ์ต่างๆเกิดขึ้น" ถ้าจะพูดว่า "ฉันเห็นปรากฏการณ์ต่างๆที่อนุมานไควว่าเป็นโตะ" ก็ยังมีว่าไม่ถูกต้อง รัสเซดคงจะต้องตอบว่า ถ้าพูดเช่นนั้นก็ยังไม่พอทวีภาพ เพราะ "ยังคงมีความหมายว่า มีตัวฉันอยู่ต่างหากจากปรากฏการณ์ และปรากฏการณ์เป็นสาเหตุของการเห็นของฉัน"

เมื่อ ตัวฉันไม่มี สิ่งที่ถูกรู้ก็ไม่มี มีแต่ปรากฏการณ์เช่นนี้แล้ว ฉัสสะ สัญชาน และ จินตภาพจะมีความหมายเช่นไร ที่จริงเกี่ยวกับเรื่องนี้ รัสเซดเองก็ยอมรับว่า เป็นสิ่งที่ยุ่งยากมากในการให้พินยามที่รักกัน และเขายังเชื่ออีกว่า ไม่มีทฤษฎีใดเกี่ยวกับเรื่องนี้ จะเป็นทฤษฎีที่น่าพอใจ แต่รัสเซดก็มีแนวโน้มที่จะคิดว่า ฉัสสะ สัญชาน และ จินตภาพ เป็นชนิดเดียวกัน

ในเรื่องฉัสสะนั้น รัสเซดเห็นว่า โดยปกติเราก็หมายความว่าอะไรๆที่ผ่านมาทางประสาทสัมผัส ก็เรียกว่าเป็นฉัสสะทั้งสิ้น และเนื่องจากการที่รัสเซดไปปฏิเสธ วัตถุ จึงทำให้ข้อมูลทางฉัสสะ เป็นสิ่งเดียวกับฉัสสะ

สัญชาน ต่างจากฉัสสะตรงที่ต้องมีปรากฏการณ์แห่งการจำ (mnemic phenomena) หรือ สาเหตุแห่งการจำ (mnemic causation) เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จึงทำให้เกิดสิ่ง ที่เรียกว่า "ประสบการณ์" ไท้อย่างแท้จริง ปรากฏการณ์แห่งการจำนี้ ผู้เขียนจะกล่าวไว้ในหัวข้อต่อไป

ส่วน จินตภาพ นั้น ไม่ใช่ต่างจากฉัสสะเพราะชัดเจนน้อยกว่าฉัสสะดังที่ ฮูม คิดเท่านั้น แต่สิ่งที่แน่นอนที่แสดงถึงความแตกต่างของจินตภาพ กับ ฉัสสะ คือ สาเหตุ โดยที่ฉัสสะนั้น ต้องผ่านอวัยวะรับสัมผัส แต่จินตภาพ ไม่ผ่านอวัยวะรับสัมผัส เราไม่มีฉัสสะทางตาในความมืด หรือเมื่อหลับตา แต่เรามีจินตภาพได้ในลักษณะเช่นนั้น เพราะจินตภาพถูกเชื่อมหรือสัมพันธ์กับ ฉัสสะ หรือจินตภาพอื่น การจำเป็นสาเหตุของจินตภาพ (ซึ่งมีได้หมายความว่าจินตภาพ จะมีสาเหตุที่เป็นฟิสิกส์ไม่แท้) ดังนั้น สาเหตุของจินตภาพ ก็ขึ้นกับกฎแห่งการจำ หรือถูกควบคุมโดยนิสัย⁶ และประสบการณ์ในอดีตนั่นเอง ส่วนฉัสสะต่างจากจินตภาพ ตรงที่ฉัสสะมีการเร้าของ

⁶ในความหมายทางจิตวิทยา นิสัย ก็คือ ความจำชนิดหนึ่ง

เส้นประสาทต่างๆที่ส่งออกไปยังสมอง และโดยปกติจะนำพลังงานนิวเคลียร์ของร่างกาย

นอกจากนี้ จินตภาพ ยังมีลักษณะพิเศษคือ จินตภาพเชิงเดี่ยว เป็นตัวแทน หรือ ตัวลอกแบบของนิสสะเชิงเดี่ยวซึ่งเกิดขึ้นก่อนมีจินตภาพ และจินตภาพเชิงซ้อนในแง่ของความจำก็เป็นตัวลอกแบบของนิสสะเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น ความสามารถของเราในการกลุ่มาจนถึงสิ่งที่ไม่มีในนิสสะ ก็เกิดจากลักษณะพิเศษดังกล่าวของจินตภาพ

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ คงพอจะทำให้เห็นได้บ้างว่า การรับสัมผัสนั้น มีขั้นได้โดยไม่ต้องกล่าวถึง วัตถุ และ ไม่ต้องกล่าวถึง จิต เลย เมื่อ โลก ไม่เป็น วัตถุ และไม่เป็นจิต สิ่งที่เหลืออยู่กลางๆก็คือ นิสสะ อัญชาน และ จินตภาพ หรือจะเรียกให้วกกลับอันเป็นกลางก็คือ นิสสะ ทั้งนี้ นิสสะก็คือ องค์ประกอบอันติมยะของโลก (ultimate constituent) ⁷ นั่นคือ "มีแต่ นิสสะเกิดขึ้น" หรือ "มีแต่ปรากฏการณ์ต่างๆเกิดขึ้น" อย่างนี้จะเห็นได้ว่า ตามความคิดของรัสเชล นิสสะ มีความหมายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่างๆ ฉะนั้นเราก็อาจพูดได้ว่า ปรากฏการณ์ต่างๆนั่นเอง ที่เป็นองค์ประกอบอันติมยะของโลก

การจำ (memory)

จากการวิเคราะห์เรื่องนิสสะ บางคนอาจจะสงสัยได้ว่า การจำนั้นก็แสดงถึงส่วนที่เป็นจิต เพราะรัสเชลบอกว่า การจำเป็นสาเหตุของจินตภาพ แต่ผลสรุปกลับบอกว่านิสสะ (และจินตภาพ) เท่านั้น ที่เป็นองค์ประกอบอันติมยะของโลก ถ้าอย่างนั้นแล้ว การจำ จะอยู่ในฐานะอย่างไร

รัสเชลว่า เมื่อพูดถึงเรื่องของการจำ เหตุการณ์ในอดีตก็ก็ต้องมีส่วนเข้ามาพัวพันอยู่ด้วยเสมอ เช่นเด็กที่เคยถูกไฟลวก ก็มักจะกลัวไฟ แม้จะไม่มีร่องรอยของการถูกไฟลวกอยู่แล้วก็ตาม แต่การที่เคยถูกไฟลวกนั้นยังคงเป็นตัวเสริมย้ำการตอบสนองของเด็กเมื่อไฟเห็นไปในครั้งต่อๆมา ฉะนั้นเหตุการณ์ในอดีต ผสมกับ สิ่งเข้าในปัจจุบัน และสภาวะของตัว

⁷ องค์ประกอบอันติมยะของโลกตามความหมายของรัสเชลนั้น ไม่ใช่จะวิเคราะห์ออกไปอีกไม่ได้ เพียงแต่ว่าในปัจจุบัน เรายังไม่มีวิธีที่จะวิเคราะห์มันเท่านั้น

เราขณะนั้น ทั้งหมึกก็จะรวมเป็นทิวคำ เหตุของการตอบตัวเองในขณะนั้น ปรากฏการณ์เช่นนี้เรียกว่า ปรากฏการณ์ แห่งการจำ หรือเช่นที่เราได้ยินเสียงแมวเห่า และสุนัขร้องเหมียวๆ เราก็จะรู้สึกประหลาดใจ แสดงว่า เหตุการณ์ในอดีตก็มีอิทธิพลต่อความรู้สึกของเรา

การจำที่รัสเซลล์ต้องการจะเน้นก็คือ การจำที่ดีเป็นความรู้ ซึ่งรัสเซลล์มีความคิดว่าการจำชนิดนี้เท่านั้นที่เป็นการจำจริงๆ (true memory) ความจำชนิดนี้ ไม่ได้อาศัยผัสสะ แต่เป็นการระลึกใจโดยอิสระ เป็นการระลึกถึงเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว และเป็นสิ่งที่ไม่เคยจำมาก่อน แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในขณะที่เราจำได้แน่คืออะไร ? ปัญหานี้เป็นปัญหาทางจิตวิทยา รัสเซลล์อธิบายว่า ระหว่างจินตภาพแห่งความจำ กับ ผัสสะนั้นจะมีประสบการณ์ของอดีตที่เพิ่งผ่านไปแทรกอยู่ เช่น ในกรณีเสียงที่เพิ่งได้ยินไปเมื่อครู่ เป็นตัวประสบการณ์ของอดีตที่ไกลๆที่แทรกระหว่างการมีผัสสะของเสียง กับ การมีจินตภาพของเสียงนี้ ประสบการณ์เช่นนี้ต่างจากการมีผัสสะและการมีจินตภาพของเสียงนั้นที่ได้ยินมาหลายวันหรือหลายสัปดาห์แล้ว และเมื่อเวลาล่วงไปประสบการณ์ของอดีตที่ไกลๆนี้ ก็กลายเป็นจินตภาพ ด้วยกระบวนการเช่นนี้ที่ทำให้เราทราบได้ว่าอะไรเกิดก่อน อะไรเกิดหลัง และยังเป็นสะพานเชื่อมต่อระหว่างผัสสะกับจินตภาพอีกด้วย รัสเซลล์กล่าวว่า

เมื่อรวมของการเคลื่อนไหว [ของผัสสะ] สิ้นสุดลง (ซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก) จิตภาพก็จะเกิดขึ้น ซึ่งจินตภาพนี้สามารถเกิดขึ้นมาได้อีกในโอกาสต่างๆ โดยเปลี่ยนแปลงไปเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ⁸

เพราะฉะนั้น การจำจริงๆตามความคิดของรัสเซลล์ ก็อยู่ตรงจุดที่เกิดจินตภาพครั้งแรกนั่นเอง และจินตภาพนั้นก็เกิดขึ้นไปจากผัสสะเพียงเล็กน้อย แม้ว่าจินตภาพมีความนึกเพี้ยนไปจากผัสสะเพียงเล็กน้อยก็ตาม รัสเซลล์ก็ยังสงสัยว่า จินตภาพ ลอกแบบผัสสะอยู่นั่นเอง เขาไต่ยกตัวอย่างของการจำเรื่องนี้ว่า

สมมุติว่าคุณถามฉันว่า ฉันรับประทานอะไรเมื่อเช้านี้ และก็สมมุติคือไปว่าฉันไม่ได้ออกถึงอาหารเช้าของฉันมาก่อนที่จะถูกถามเลย หรือแม้กระทั่งฉันกำลังรับประทาน

⁸ Russell, The Analysis of Mind, p. 175. (จุฬาลงกรณ์ นก)

ทานอาหาร ฉับก็ไม่ได้คิด หรือพูดในใจว่าอาหารเข้านั้นมีอะไรบางอย่าง ในกรณีนี้ การระลึกถึงอาหารเข้านั้นเมื่อถูกถาม ก็จะเป็นการจำได้จริงๆ ไม่ใช่การจำจากนิยาย และขบวนการของการจำนั้น ประกอบด้วยการรับรู้ในจินตภาพของอาหารเข้านั้น ซึ่งมันทำให้เกิดความรู้สึกเชื่อ ที่เชื่อว่าจินตภาพนั้น เป็นจินตภาพของการจำได้ ไม่ใช่เป็นเพียงจินตภาพที่เกิดจาก จินตนาการ ⁹

จินตภาพที่เกิดจากจินตนาการนั้น เป็นเพียงจินตภาพเกิดขึ้นเฉยๆ โดยไม่มีความรู้สึกเชื่อว่า "สิ่งนี้ได้เกิดขึ้นแล้วจริงๆ" ภายหลักรัสเซิลจึงเห็นว่า ในการจำต้องมีความเชื่ออยู่ด้วย ที่ว่าสิ่งนี้ได้เกิดขึ้นแล้วจริงๆ เพราะฉะนั้นเราก็พอสรุปได้ว่า ความจำ คือ จินตภาพที่มาพร้อมกับความเชื่อว่าสิ่งนี้ได้เกิดขึ้นแล้วจริงๆ และความจำที่แท้จริง จะต้องเป็นความจำที่ไม่เคยจำมาก่อน และสิ่งที่ถูกจำไว้จะต้องเป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นมาเพียงครั้งเดียว อย่างนี้ปัญหาเกิดขึ้นได้ว่า ถ้าเช่นนั้นความเชื่อคืออะไร? ไม่ใช่ขบมอกถึงการมีจิตตกหรือ ?

ความเชื่อ (belief)

จากการวิเคราะห์มาแล้วทั้งสองหัวข้อ อาจทำให้เรามองเห็นว่า ความเชื่อ นั้น จะเป็นสภาพของจิตมากที่สุด รัสเซิลมีความเห็นว่า ความเชื่อ นั้น เราสามารถแยกออกได้เป็น กิริยาของความเชื่อ และ เนื้อหาของความเชื่อ และความเชื่อ นั้นจะจริงหรือเท็จ ก็ขึ้นอยู่กับว่า เนื้อหาของความเชื่อ นั้นตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ และระหว่างความเชื่อกับความเป็นจริง มีความสัมพันธ์ที่เรียกว่า การอ้างถึง (reference) (เรื่องของความเป็นจริงนี้ ยังมีปัญหาอยู่ ซึ่งจะกล่าวไว้เพราะที่คุ้นเคยในบทหลัง) ไม่ว่าเนื้อหาของความเชื่อจะแตกต่างกันไปอย่างไร กิริยาของความเชื่อ ก็ยังคงเป็นอย่างเดียวกันทั้งสิ้น กิริยาของความเชื่อ ก็มีความสัมพันธ์ กับ เนื้อหาของความเชื่อ เหมือนกับที่พูดว่า "เนื้อหาของความเชื่อเป็นสิ่งที่ถูกเชื่อ" ซึ่งความสัมพันธ์อันนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า รัสเซิลใช้ในแง่ตรรกวิทยา ซึ่งประโยคนี้แสดงถึงว่า เนื้อหาของความเชื่อ สัมพันธ์กับ กิริยาเชื่อ ด้วยวิธีการใช้ภาคแสดง (predication) มีคำว่า เป็น เป็นตัวสัมพันธ์ เนื้อหาของความเชื่อเป็นภาคประธาน เป็นสิ่งที่ถูกเชื่อ เป็นภาคแสดง หรือภาคขยายประธานนั่นเอง

⁹ Ibid: (ดูภาคผนวก ก)

รัสเซียได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับเนื้อหาของความเชื่อว่า

ประการแรก เนื้อหาของความเชื่อเป็นสิ่งที่ซับซ้อนเสมอ ภาษาง่ายๆก็ซ่อนความซับซ้อนของความเชื่อ เช่น เราบอกว่า บุคคลคนหนึ่งเชื่อพระเจ้า ซึ่งคุณเ็นเหมือนกับว่าพระเจ้าเป็นเนื้อหาเพียงอย่างเดียวในความเชื่อนั้น แต่ที่แท้จริงก็คือ เขาเชื่อว่า พระเจ้ามีอยู่ ซึ่งทุกเป็นประโยชน์ตรรกวิทยาได้ว่า "มีบางสิ่งและสิ่งเดียวกันเท่านั้นที่เป็นสิ่งที่มีอำนาจอันยิ่งใหญ่ เป็นชีพพญูญ และ มีคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่" จะเห็นได้ว่าประโยชน์อย่างนี้ไม่ได้เป็นเชิงเดี่ยวเลย

ประการที่สอง ในเนื้อหาของความเชื่อนั้น นอกจากจะมีองค์ประกอบที่มากมายแล้วยังมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนอีกด้วย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น เช่น ปลาโต เกิดก่อน อริสโตเติล หรือ อริสโตเติล เกิดก่อน ปลาโต เราอาจจะเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ แต่ว่าเนื้อหาของอย่างนี้ต่างกันแน่ๆ โดยดูจากความสัมพันธ์ เนื้อหาอย่างแรกมี ปลาโต นำหน้า อริสโตเติลตามหลังแล้วความสัมพันธ์ที่ว่า เกิดก่อน เนื้อหาอย่างหลัง อริสโตเติลนำหน้า ปลาโตตามหลังแล้วความสัมพันธ์ที่ว่า เกิดก่อน

ประการที่สาม เนื้อหาของความเชื่ออาจประกอบด้วย คำ ต่างๆแต่เพียงอย่างเดียว หรือจินตภาพต่างๆแต่เพียงอย่างเดียว หรือทั้งสองอย่างรวมกัน หรืออย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างรวมกับการมีผัสสะด้วย แต่อย่างน้อยๆ เนื้อหาของความเชื่อต้องประกอบด้วย คำหนึ่งคำหรือจินตภาพหนึ่งจินตภาพ แต่ไม่จำเป็นจะต้องมีผัสสะรวมกันเสมอไป ตัวอย่างเช่น เมื่อเราได้ยินเสียงเสียงหนึ่ง และเราพูดกับตัวเองว่า "รถไฟ" ในที่นี้ เสียงที่ได้ยิน และคำว่า รถไฟ เป็นองค์ประกอบของความเชื่อของเรา นอกจากนี้ ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างเสียง กับคำว่า รถไฟด้วย ซึ่งทั้งเสียงและคำว่ารถไฟสัมพันธ์โดยวิธีการใช้ภาคแสดง คือ คำว่า "คือ" ในประโยคที่ว่า "นั่นคือรถไฟ" เป็นความสัมพันธ์ เมื่อเราเชื่อว่าเป็นรถไฟ การกระทำของเรา ก็ได้รับผลสะท้อนจากความเชื่อนั้น คือเราอาจเร่งรีบขึ้นถ้าเราต้องการที่จะไปรถไฟ หรืออาจจะระลือใจถ้าเราต้องการจะไปรถไฟ แต่เสียงเดียวกันนั้นอาจทำให้เราเกิดจินตภาพของรถไฟขึ้นได้ ถ้าเป็นอย่างนี้ เนื้อหาความเชื่อก็ประกอบด้วยผัสสะ กับจินตภาพในกรณีมองเห็น แต่ตามความเป็นจริงแล้ว แนวของความเชื่อที่ซับซ้อนมากมายจะประกอบด้วยคำต่างๆเท่านั้น เช่นในการคิดถึงระบบสุริยจักรวาล ซึ่งดูเหมือนว่ามีจินตภาพต่างๆของมัน แต่ที่จริง ในกรณีนี้

จินตภาพที่เกิดขึ้นนั้น เป็นจินตภาพที่เกิดขึ้นจากการอ่านคำต่างๆ เหล่านี้

ประการที่สี่ เนื้อหาของความเชื่อ เมื่อกล่าวออกมาในรูปของคำพูด มันก็เป็นสิ่งเดียวกันกับที่ในตรรกวิทยาเรียกว่า ประโยค ซึ่งเป็นคำทับของคำที่มีความหมาย (objective reference)

เราพอจะเห็นได้ว่า เนื้อหาของความเชื่อนี้สามารถทดลองได้เป็นจินตภาพ ซึ่งเราก็คงพอจะเข้าใจกันได้ และยังเหลืออยู่หลายครั้งที่ รัสเซลล์บอกว่า ความเชื่อแยกออกได้เป็นกิริยาของความเชื่อ กับ เนื้อหาของความเชื่อ ถ้าอย่างนั้นแล้ว กิริยาของความเชื่อนี้จะมีเป็นการแสดงให้เห็นว่ามี "ฉัน" ผู้ทำกิริยาเชื่อหรือ รัสเซลล์ให้ความเห็นว่า กิริยาของความเชื่อนี้ไม่เหมือนกิริยาของการกระทำ เพราะกิริยาของความเชื่อเป็นความรู้สึกซึ่งรัสเซลล์ถือว่าเป็นผัสสะ อย่างหนึ่ง ไม่เหมือนกิริยาเดิน หรือ กิริยา ลิด (ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป) ซึ่งสามารถทดลองได้เป็นผัสสะ เพราะฉะนั้นจะคัดกิริยาของความเชื่อทิ้งไปไม่ได้ เพราะถ้าตัดก็เท่ากับคัดความจริงอันที่ละควาย รัสเซลล์กล่าวว่า

การปฏิเสธต่อกิริยา (ในกรณีที่กิริยาเป็นลักษณะกระทำการ) นั้น ไม่สามารถจะนำมาใช้ใ้ในการปฏิเสธกิริยาของความเชื่อ เพราะว่ากิริยาของความเชื่อ เป็นความรู้สึกที่ประสมอย่างแท้จริง มันไม่ใช่เป็นสิ่งที่ถูกวางขึ้นมาอย่างกิริยาที่มีลักษณะเป็นการกระทำ ¹⁰

เพราะฉะนั้น ความเชื่อ ตามความเห็นของรัสเซลล์ ก็สามารถทดลองได้เป็นผัสสะกับจินตภาพได้ นั่นคือ ความรู้สึกเชื่อ และ เนื้อหาของความเชื่อ

การคิด (thinking)

นอกจากกิริยาของการรับรู้ (นั่นคือการมีผัสสะ) ซึ่งทำให้เราโดยทั่วไปคิดว่าเป็นการแสดงถึงการมีรับรู้ (อักตา) ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงในหัวข้อแรกแล้ว การคิดก็เป็นกิริยาอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้คนทั่วไปคิดว่าจะต้องมีผู้คิด เรามีจะคุ้นกับข้อพิสูจน์ของ เคสการ์ต กันมา

แล้วในข้ออ้างที่แนบใจให้ที่สุด คือ "ฉันเกิดขณะนั้นกับจึงมีอยู่" อันแสดงให้ เห็นอย่างชัดเจนว่า
 เคสการศ เชื่อว่า การมีความคิดหนึ่งบอกถึงการมีจิตอยู่ต่างหากจากสิ่งที่ถูกคิด ซึ่งความคิดนี้มีอิทธิ-
 พลคต่อนักปรัชญาต่อมา เช่น ล็อค ที่คิดว่า เรามีความรู้ถึงการมีอยู่ของ "ฉัน" โดยอรรถกถาญาณ
 เป็นคน

รัสเซลล์มีความเห็นขัดแย้งต่อทรรศนะนี้ และต่อทรรศนะที่ว่า เราสามารถมีการคิดได้
 โดยไม่มีจินตภาพ ซึ่งเราจะเห็นได้จากกรณีที่รัสเซลล์ปฏิเสธความคิดของ ไมนอง (Meinong)
 ที่คิดว่า ในการคิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น จะต้องมีส่วนสิ่งที่เกิดขึ้นหรือเกี่ยวข้องกับ ห่วง คือกิริยาของ
 การคิดถึง เนื้อหาของการคิด และ วัตถุของการคิด ซึ่งเรื่องวัตถุนี้ รัสเซลล์ปฏิเสธไว้ ถึง
 ที่ผู้เขียนโลกดาวแล้วในหัวข้อแรก

ในเรื่องกิริยาของการคิด รัสเซลล์ปฏิเสธว่า ที่จริงมันไม่เป็นเรื่องจำเป็น เพราะว่า
 ที่จริงแล้ว การปรากฏขึ้นของเนื้อหาของการคิด ทำให้เกิดปรากฏการณ์ของการคิดโดยประ-
 จักอยู่แล้ว แต่การที่ยังมีผู้คิดว่า "ฉันคิด..." อยู่ นั้น เนื่องจากผู้นั้นเข้าใจผิดไปว่า ความคิด
 ไม่สามารถมาและไปได้เอง ต้องมีผู้คิด แต่คนว่ารัสเซลล์เชื่อว่า ความคิดมาและไปเองได้
 โดยไม่มีใครบังคับให้เกิดขึ้น เขามีความเห็นว่าคุณคนไม่ได้เป็นส่วนประกอบหนึ่งในความคิด
 หนึ่งๆ แต่บุคคลนั้นถูกสร้างมาโดยความสัมพันธ์ของความคิดต่างๆที่มีต่อกันเอง รูปแบบของไว-
 ยากรณที่ว่า "ฉันคิด..." "คุณคิด..." นั้นผิด ถ้าดูในแง่การวิเคราะห์ถี่ถ้วนแล้ว รัสเซลล์ว่า
 จะเป็นการดีกว่าถ้าจะพูดว่า "มีความคิดในฉัน" ทั้งนี้เพราะว่า รูปแบบของประโยคนั้นถ้าเรา
 จะเน้นความสำคัญของส่วนไหน เราจะพูดหรือเขียนส่วนนั้นไว้หน้า ดังนั้น รูปแบบประโยค "ฉันคิด."
 คำ "ฉัน" อยู่คนประโยค เป็นการเน้นหรือแสดงความสำคัญของผูกระทำการ ว่าต้องมีผู้กระทำ
 การนั้นอยู่ คือมีผู้ทำกิริยาคิด แต่ถาเปลี่ยนรูปแบบประโยคเป็น "มีความคิดในฉัน" ก็จะเป็นการเน้น
 ที่ความคิด และยังบ่งถึงว่า "ฉัน" ในประโยคนั้นไม่มีความสำคัญในการเป็นผู้กระทำการ (คิด)
 ใดๆเลย มันเป็นเพียงผลพลอยได้จากการมีความคิดเท่านั้น คือ ความคิดหนึ่งๆสัมพันธ์กับความคิด
 อื่นๆความคิดหนึ่ง และหลายๆความคิดสัมพันธ์กัน ก็ทำให้เราเข้าใจไปว่า มี "ฉัน" เป็นผู้คิด

ขณะที่กำลังคิดอยู่ นั้น จะต้องมีความต่างๆหรือจินตภาพเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการคิด
 เสมอ ซึ่ง คำ ในที่นี้ รัสเซลล์หมายถึงการพูดในใจ (inner speech) กับตนเองด้วย

เขากล่าวว่า "ดังนั้น ฉันยังคงรู้ว่า ไม่มีปรากฏการณ์เช่นการคิดอื่นไหน ที่จะไม่ประกอบด้วย จินตภาพ หรือ คำ ต่างๆ" ¹¹ กระบวนการคิดนั้น รัสเซลล์ว่า เหมือนกับที่ธอนไดค์ (Thorndike) โต้ตอบกับสัตว์ ¹² ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าทางผัสสะ กับ ความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของร่างกาย โดยไม่ต้องสมมติเอาว่ามีอะไรมาคั่นกลางที่เรียกว่า เป็นสภาพทางจิตเลย ซึ่งผลที่ได้จากการทดลองกับสัตว์ ก็นำมาใช้กับคนได้เช่นเดียวกัน คือ สถานการณ์ทางผัสสะ (สิ่งเร้า) จะสร้างให้เกิดความเคลื่อนไหวทางร่างกาย (การตอบสนอง) และบางครั้ง ความเคลื่อนไหวนี้ก็เป็น การเคลื่อนไหวโดยการพูดคำต่างๆออกมา เพราะฉะนั้น การพูดในใจ ก็ไม่จำเป็นต้องมีสิ่งที่เป็นความคิด การที่เราคิดกันว่า มีการคิดอยู่จริงนั้น รัสเซลล์คิดว่า เป็น เพราะเรามี อคติ (prejudice) ว่า ระหว่างสิ่งเร้า กับ การตอบสนอง จะคงมีการคิด มากี่นกลาง

นอกจากเรื่องของการคิดโดยทั่วไปแล้ว คนโดยทั่วไปยังคิดว่า การที่เรา มีความคิดที่มีความหมายอย่างทั่วไป (general ideas) ไฉน ก็เนื่องจากสมรรถภาพของจิต คือ สมรรถภาพของจิตนั้น สามารถรู้ไปถึงสิ่งสากลซึ่งมีอยู่จริงได้ เช่น ปลาโต เป็นต้น ที่ถือว่า สิ่งสากลมีอยู่ในอีกโลกต่างหากที่เรียกว่า โลกของสิ่งสากล (world of Ideas) การเข้าถึงสิ่งที่เป็นของอาศัยจิตเป็นตัวรับรู้ แต่ก็ถึงที่ใดกล่าวแล้วว่า รัสเซลล์ปฏิเสธสิ่งที่เรียกกันทั่วไปว่าจิต เพราะฉะนั้น เขาจึงไม่เชื่อว่า จะต้องมิจิตในการเข้าถึง abstract ideas เช่นนั้น และ รัสเซลล์ให้หมายไว้หลักการแบบตัวแทนนิยม ในแง่ที่ว่า จินตภาพเป็นตัวแทนแบบผัสสะ เขากล่าวว่า

ถ้าเรานึกถึงจินตภาพของสุนัขตัวหนึ่ง ๆ เหมือนว่าเราจะมีจินตภาพที่เลื่อนราง หรือ

¹¹Ibid., p. 227. (ภาคผนวก ก)

¹²Thorndike ผู้สร้าง S-R Theory (ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เนื่องมาจากพฤติกรรมนิยม) ร่วมกับ Woodworth โต้ตอบโดยไร้แนวที่หัว มีปลาใส่กรงเป็นสิ่งเร้า กรงนั้นมี ประตูกล ครั้นแนวเห็นก็แสดงปฏิริยาตอบสนอง คือเกิด R_1, \dots, R_n ประตูก็เปิด แนวก็กินปลา ไข่ วันต่อมา ก็ใช้วิธีเดียวกันอีก R_n ก็จะเกิดได้เร็วขึ้น

กลุ่มเครือของสุนัข ซึ่งไม่ใช่เป็นตัวแทน หรือ ตัวลอกแบบของสุนัขตัวใดตัวหนึ่ง ที่เฉพาะเจาะจงลงไป แต่เป็นจินตภาพของสุนัขโดยทั่วไป 13

วิธีแสดงอาการจะบอกว่า แม้เราจะใช้หลักการแบบตัวแทนนิยม คือ จินตภาพเป็น ตัวลอกแบบมีสาระก็ตาม แต่การลอกแบบนี้ เป็นการลอกแบบอย่างไม่สมบูรณ์นัก เพราะว่ามีสาระ กันแบบนี้ไม่มีเพียงหนึ่งเดียว แต่มีหลายกันแบบ ในที่นี้คือ เรามีมีสาระของสุนัขหลายตัว และมีสาระของสุนัขแต่ละตัว ก็ไม่ใช่ถูกลอกแบบอย่างสมบูรณ์นัก จึงทำให้จินตภาพของสุนัขตัว หนึ่งนั้น มีลักษณะที่คลุมเครือ คือ ถ้าจะให้เรานั่งลงไปว่า จินตภาพสุนัขตัวหนึ่งนั้น เป็นจินตภาพ ของสุนัขตัวไหนในหลายๆตัว เราก็จะนั่งไปไม่ได้ว่าเป็นจินตภาพสุนัขตัวไหน การที่เกิด จินตภาพที่มีความหมายคลุมเครือเช่นนี้ ทำให้เราเข้าใจในจินตภาพนั้นว่า เป็นความคิด ที่ทั่วไป (general ideas) และในสังคมที่เจริญ หรือกับคนที่ศึกษามากๆ เขาอาจจะ ไม่มีจินตภาพ เช่น จินตภาพสุนัข แต่เกิดจินตภาพของคำว่า "สุนัขตัวหนึ่ง" เพราะฉะนั้น คำนี้ ก็เรียกได้ว่าเป็นคำไม่เฉพาะ และเป็นคำที่คลุมเครือด้วยเช่นกัน เป็นอันว่า ความคิด ที่ทั่วไปจะเกิดขึ้นได้ ก็เนื่องจากมีจินตภาพที่มีความหมายคลุมเครือซึ่งลอกแบบมีสาระอย่างไม่สม-บูรณ์นัก และดังนั้น การมี ความคิดทั่วไป ก็ไม่ได้แสดงถึงการมีจิตที่เข้าใจนามธรรมสิ่งต่างๆ เลย เป็นเพียงธรรมชาติของจินตภาพเองเท่านั้นที่ไม่ได้ลอกแบบมีสาระอย่างสมบูรณ์ จะ เห็นได้ว่า ความคิดของรัสเซลล์ กับ ความคิดของเบอร์คเลย์ และ ฮูม เพราะนักปรัชญาทั้งสอง ท่านคิดว่า ความคิดทั่วไปนั้น เป็นจินตภาพของสิ่งที่เราสามารถเข้าถึงไปได้ว่า เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งนั้น และ เราไม่มีหน้าที่ใช้แทนสิ่งที่ไม่เฉพาะเจาะจง

ความปรารถนา ความจงใจ และ อารมณ์ (desire, will, and emotion)

เรื่องนี้ถือว่าเป็นอีกปัญหาหนึ่ง ที่ทำให้คนเรารู้สึกว่ามีผู้กระทำการ แต่รัสเซลล์ได้วิเคราะห์ออกมาว่า ทั้งความปรารถนา ความจงใจ และ อารมณ์ ที่จริงมีอะไรของมันคือ

13 Russell, The analysis of Mind, p. 207. (คู่มือภาคผนวก ก)

มีสละ และจินตภาพนั่นเอง

ในเรื่องของความปรารถนา รัสเชลกล่าวว่า "เราคงคิดเอาว่า สิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการกระทำแต่ละอย่างนั้น เป็นแรงกระตุ้นที่เกิดจากภายในในอดีต ไม่ใช่แรงจูงใจจากอนาคต"¹⁴ ตัวอย่างเช่น ในสัตว์ ตัวเร้าแรกของความปรารถนาก็คือ มีสละ หรือความรู้สึกที่ไม่เป็นสุข เช่น ในเวลาหิว ซึ่งดูเหมือนว่ามันคิดถึงสิ่งที่ทำให้หายจากความไม่เป็นสุขไว้ในสมองขณะที่มีกระทำแล้ว แต่ที่จริงแล้วไม่ใช่เท่านั้น รัสเชลว่าเป็นแรงผลักดันจากความรู้สึกไม่เป็นสุขทางหาก และเป็นไปคล้ายสัญชาตญาณ ที่ทำให้เกิดการกระทำ และอย่างนี้จึงจะเรียกว่า ความปรารถนาที่แท้จริง เพราะฉะนั้น ความคิดของรัสเชลแบบนี้ เรียกว่าเป็นความคิดที่ตรงข้ามกับความคิดของ ฟรอยด์ (Freud) คือ ฟรอยด์ว่าความปรารถนาเริ่มจากความปรารถนาที่ไร้สัมปชัญญะ และถ้าไม่สำเร็จ ซึ่งอาจเป็นเพราะความปรารถนาไม่ถูกต้องทางสังคม หรือทวนเหตุใดๆก็ตาม ความปรารถนาอันนี้อาจถูกเก็บกดจนกระทั่งถึงขั้นไม่รู้ตัว ก็ไร้สัมปชัญญะ แต่ความคิดของรัสเชลกลับเห็นว่า ความปรารถนาอันนี้ เริ่มต้นด้วยความปรารถนาที่ไร้สัมปชัญญะเลยทีเดียว แล้วจึงเปลี่ยนแปลงขึ้นมาสู่ระดับ สัมปชัญญะ ที่รัสเชลเรียกว่า "desire for belief" ซึ่งตัวนี้แหละที่ป้องกันความปรารถนาเบื้องต้น เพราะฉะนั้น ความปรารถนาตามความคิดของรัสเชลก็ทอนลงได้เป็นมีสละ

ในเรื่องของความจงใจก็ทำนองเดียวกัน รัสเชลมีความเห็นว่า ความเคลื่อนไหวของร่างกายมีคู่กันไปกับมีสละคินแอสเธสิส (kinaesthetic sensation) ¹⁵ ถูกกระตุ้นโดยจินตภาพของมีสละเหล่านั้น จึงทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าความจงใจขึ้น

ในเรื่องการวิเคราะห์อารมณ์นั้น ปัญหาผูกพันอยู่กับสาเหตุทางจิตวิถีสของอารมณ์

¹⁴Ibid., p. 66. (ดูภาคผนวก ก)

¹⁵kinaesthetic sensation เป็นอาการรู้สึกที่ซับซ้อน ซึ่งบอกให้เรารู้ถึงการเคลื่อนไหวของร่างกาย น้ำหนักของสิ่งของ และความคานทางวัตถุของเรา เช่น เมื่อเราแกว่งแขน เราารู้ทันทีที่เราแกว่งแค่นั้น และแกว่งอย่างไร แม้ว่าเราจะหลับตา อาการรู้สึกนี้ใหญ่จากอวัยวะรับสัมผัสชนิดหนึ่งที่อยู่ใกล้กล้ามเนื้อเอ็น

การวิเคราะห์เรื่องอารมณ์ที่ริชเชลมีความกลายตามทฤษฎีของ เจมส์ - ลางเง (James - Lange Theory) มากกว่าของ แคนนอน (Cannon) 16 อย่างไรก็ตาม ริชเชลมีความเห็นว่า ทั้งสองทฤษฎีนี้สรุปแล้วแสดงให้เห็นว่า อารมณ์เป็นสิ่งที่ซับซ้อนที่ประกอบด้วยผัสสะและจินตภาพและการเคลื่อนไหวของร่างกายที่สะท้อนซึ่งกันและกันเป็นส่วน

จากที่เขียนไปกล่าวมาตั้งแต่คนจนมีขึ้น จะเห็นได้ว่า ในการวิเคราะห์ของริชเชลจิตในฐานะที่เป็นสารนั้นไม่มี มีแต่เพียงผัสสะ (หรือผัสสะกับจินตภาพ) และผัสสะนี้ก็มิใช่ว่าจะมีผัสสะเกี่ยวข้องที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า จิตของคนคนหนึ่งมีจิตเดียว ในช่วงชีวิตของคนคนหนึ่งนั้น จะมีผัสสะเกิดขึ้นไ้มากมาย เพราะฉะนั้นกลุ่มของผัสสะเหล่านี้แหละที่เราเข้าใจกันโดยสามัญสำนึกว่าเป็น จิต และกลุ่มของผัสสะเหล่านี้ก็เกี่ยวพันกันที่เราเข้าใจกันโดยสามัญสำนึกว่าเป็นวัตถุ ควบเหตุนี้ ริชเชลจึงว่า ผัสสะ เป็นกลุ่มกลางๆ (neutral stuff) อันเป็นองค์ประกอบอันเดิมะของโลก ซึ่งริชเชลกล่าวถึงกลุ่มกลางๆนี้ว่า

กลุ่มของโลกของประสบการณ์ของเรา ในความเชื่อของฉัน ไม่ใ้ประกอบขึ้นด้วย

16 James - Lange Theory ว่ารากฐานของอารมณ์ มาจากการเปลี่ยนแปลงอย่างทั่วถึงในผิวหนัง ในกล้ามเนื้อลาย ในต่อมต่างๆ ในกล้ามเนื้อเรียบและอวัยวะต่างๆซึ่งมากพอที่จะทำให้กระแสประสาทจากอวัยวะรับสัมผัสภายในและอวัยวะต่างๆทั่วทุกหนทุกแห่งไหลท่วมล้นกลับไปยังระบบประสาทส่วนกลาง และสิ่งนี้ทำให้เกิดผัสสะมากมายหลายอย่างและซาซ่านไปทั่วร่างกาย กวาระซาซ่านของร่างกายนี้เรียกว่าอารมณ์ เช่น โกรธ กลัว เป็นต้น ถ้าจะพูดในแง่กายก็คือ เราเศร้าเพราะร้องไห้ ไม่ใช่ร้องไห้เพราะเศร้า หรือเรากลัวเพราะวิ่งหนี ไม่ใช่กลัวแล้วจึงวิ่งหนี

แต่ทฤษฎีนี้ นักจิตวิทยาหลายท่านไม่เห็นด้วย เช่น W.B. Cannon แย้งว่าการเปลี่ยนแปลงภายในร่างกายซึ่งเกิดจากระบบประสาทอัตโนมัติ (autonomic nervous system) ซึ่งถูกเร้าเป็นไปอย่างช้าๆเกินกว่าที่จะเป็นเหตุให้เกิดอารมณ์ และจากการวัดด้วยเครื่องมือชนิดพิเศษได้แสดงให้เห็นว่า อารมณ์เกิดภายในครึ่งวินาทีนับจากเมื่อคนถูกเร้า แต่กว่าที่อารมณ์นั้นจะจับอวัยวะนั้นหรือก่อนที่ลำไส้จะหยุดทำงานจะตองกินเวลาถึง 8 วินาทีถึง 6 วินาทีขึ้นไปแปลว่าเรารู้สึกว่ามีอารมณ์เกิดขึ้นก่อนที่จะมีร่างกายเปลี่ยนแปลงไป

จิต หรือ สสาร แต่ประกอบด้วยบางสิ่งที่เป็นเบื้องต้นยิ่งกว่า จิต และ สสาร ทั้ง จิต และ สสาร คุณเหมือนๆ เป็นสิ่งประกอบ และกลุ่มของมัน [ที่จิต และ สสาร] ถูก ประกอบขึ้นนั้น อยู่ระหว่างทั้งสอง [จิต และ สสาร] ในลักษณะที่อยู่เหนือกว่าทั้งสอง เหมือนกับว่ามัน [กลุ่มกลางๆ] เป็นบรรพบุรุษ [ของจิต และ สสาร] ¹⁷

ท้ายเหตุนี้รัสเซียเซอวิงไค์เชื่อว่ามีความกึกก้อง เอกนิยมอันเป็นกลาง และการวิเคราะห์ จิตของเขาจึงได้ความว่า ธรรมชาติของจิตนั้นไม่ใช่พลังงานหรือสิ่งอื่นใด นอกจาก มีสสารและ จินตภาพ แต่เมื่อสรุปเช่นนั้นแล้ว ทำให้เกิดปัญหาขึ้นไต่กว่า ถ้าโลกเป็นมีสสารและจินตภาพ เจนนั้นแล้ว จะมิกลายเป็นว่า โลกเป็นเพียงมีสสารและจินตภาพของฉันทานั้นหรือ? หรือว่า ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว เราทุกคนจะเข้าใจอะไรๆ ใ้ตรงกันอย่างไร? ประสบการณ์ของเราเป็น อักนัยหรือ ปรนัย? คั้งนี้เมื่อกัน ปัญหาเหล่านี้ยูเขียนจะวิเคราะห์ให้เห็นในบทวิเคราะห์ แต่ ก่อนจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากหนังสือเล่มนี้ ในบทต่อไปนี้ ขอให้เรามาดูความ กิดของรัสเซียเซอจากหนังสือเล่ม อื่นๆ ของเขาที่เขียนขึ้นหลังจากการวิเคราะห์จิตเสียก่อน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁷ Russell, The analysis of mind, pp. 10 - 11. (ภาคผนวก ก)